نشست نقد و بررسی کتاب «طاعون و افول تمدن اسلامی» برگزار شد

اپیدمی‌ها مرز نمی‌شناسند و سلامت همه افراد جهان به یکدیگر وابسته است

مقدمه آورده‌شده در چاپ دوم کتاب «طاعون و افول تمدن اسلامی» یک مقاله ارزشمند علمی است

طریفیان به نقد و بررسی کتاب «طاعون و افول تمدن اسلامی» پرداخت و گفت: دالس (نویسنده اثر) تلاش کرده با توجه به کتاب اختصاص به مقدمه‌ای بسیار عالمانه دارد که می‌توان گفت این مقدمه به تنهایی یک مقاله ارزشمند علمی است. در این مقدمه فرایند فرهنگی - اجتماعی و تخصصی این پاندمی بازخواست وارد بهشت می‌شود و در ادامه مورد چهارم که گفتمان پزشکی تا به امروز با آن مواجه است، این است که اصولا بیماری مسری نیست و این امر همواره سیطره خود را بر همه گفت‌وگوها دارد و هریک جریان خاصی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

نهضت ترجمه تحت تأثیر شیوع اپیدمی‌ها قرار داشت

در ادامه بهزادیان‌نژاد که به عنوان مترجم اثر در این نشست حضور داشت، گفت: در زمان ترجمه این کتاب تصور نمی‌کردم جامعه و افراد آن در عصر حاضر نیز تجربه‌ای مشابه را پیش‌رو داشته باشند.

وی افزود: موضوع کتاب، مرگ سیاه است که در زبان فارسی آن را به طاعون یا افول تمدن اسلامی بازگرداندیم؛ اصول در تاریخ اجتماعی، طاعون در غرب و شبه‌طاعون در شرق به نوعی تعزیه به معنای عرفی اهمارا را شامل می‌شود و تعریف دقیقی از طاعون وجود ندارد؛ البته مرگ سیاه شباهت‌های بسیار زیادی به طاعون دارد.

بهزادیان‌نژاد بی‌توجهی به پیش‌فرض‌های نوینسنده را مانع فهم دقیق اثر عنوان و تأکید کرد: لازم و ضروری است که توجه ویژه‌ای به پیش‌فرض‌های نوینسنده این اثر داشته باشیم. در غیر این صورت فهم مطلب دشوار به نظر می‌رسد. بر همین اساس باید بپذیریم که اصولا اسلام جن و چشم‌زخم را قبول دارد. در دوران مکی و مدنی اسلام در آیات تفاوت‌هایی هست و در زندگی پیامبر(ص) تفاوت‌هایی در میزان قدرت جن وجود دارد و اما بالعکس، هیچ‌یک از فرقه‌های اسلام سحر و جادو را نمی‌پذیرند.

این مترجم تأکید کرد: دالس معتقد است در اسلام همه پنج مذهب نسبت به سحر و جادو شدیداللحن برخورد می‌کنند و نیز اصولا در اسلام گناه نخستین وجود ندارد.

بهزادیان‌نژاد با بیان اینکه کتاب به دو بخش بزرگ ناتوشته قبل و بعد از مرگ سیاه تقسیم می‌شود، افزود: در ابتدای امر همه پاندمی‌هایی را که وجود داشته، مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد و سپس گریزی می‌زند به اینکه در زمان حیات پیامبر(ص) طاعون شیرویه شایع می‌شود و به بررسی پنج پاندمی که بعد از آن تا زمان طاعون یا مرگ سیاه در قرن چهاردهم رخ می‌دهد، می‌پردازد.

وی اضافه کرد: در ادامه این اثر به صورت گذرا آثار اجتماعی و سیاسی طاعون‌ها را مورد بحث قرار می‌دهد؛ در تغییر حکومت رم، در سقوط سلسله ساسانی و در جایگزین‌شدن عباسی‌ها به جای اموی‌ها این امر مؤثر بوده است.

مترجم کتاب «طاعون و افول تمدن اسلامی» با بیان این مطلب که طاعون یا مرگ سیاه ترکیب جمعیتی را تغییر داد، ابراز کرد: اصولا نهضت ترجمه به نوعی تحت تأثیر این اپیدمی‌ها قرار داشت.

وی تصریح کرد: دالس در این اثر به کفتمان‌های غالب اشاره می‌کند که منظور گفتمان پزشکی و دینی است. گفتمان پزشکی ریشه در یونان باستان دارد و تغییراتی را ایجاد می‌کند. نمادهای این پزشکی این‌سینا، رازی، ابن‌رشد و... هستند. این پزشکی تئوری به‌وجودآمدن ایدمی دارد و فرض آن این است که هوای آلوده باعث بیماری و انتشار می‌شود و درمان‌های آن نیز بر اساس شیوه‌های مادی است؛ برای مثال به انجام حجامت، دودادن، دارودرمانی، پیشگیری‌های مختلف رفتاری و اجتماعی اتکا دارد.

بهزادیان‌نژاد افزود: گفتمان دینی که در جهان اسلام شکل می‌گیرد، حول چهار روایت (پیامبر(ص) است. نخست اینکه به منطقه طاعون‌زده وارد و خارج نشوید. دوم اینکه این بیماری را می‌بایدنسبت به افراد من لطف و برای غیر است من عذاب و عقوبت الهی است. سوم اینکه هر کسی از طاعون بمیرد شهید است و بدون بازخواست وارد بهشت می‌شود و در ادامه مورد چهارم که گفتمان پزشکی تا به امروز با آن مواجه است، این است که اصولا بیماری مسری نیست و این امر همواره سیطره خود را بر همه گفت‌وگوها دارد و هریک جریان خاصی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

وی ادامه داد: زمانی که این بحث مطرح می‌شود که به منطقه طاعون‌زده ورود و خروج نداشته باشید، به نوعی پیوند این بیماری را با جبر و اختیار و قضا و قدر الهی مطرح می‌کند و نیز یک نوع پیوند بین بیماری با کلام اسلامی، معادشناسی و تعزیه به معنای عرفی اهمارا را شامل می‌شود و تعریف دقیقی از این پژوهشگر و مترجم اضافه کرد: زمانی که بحث از تعداد مرگ‌ها می‌شود، با مضرب‌هایی از ۷ روبه‌رو می‌شویم که می‌تواند ۷، ۷۰ هزار، ۷۰۰ هزار و... باشد که عنصر تعلیم دینی در آن نمایان است و کار مورخ را دشوار می‌کند.

بهزادیان‌نژاد گفت: در این بین گروه سومی تلاش می‌کنند راه میانه را مدنظر قرار دهند؛ این‌خطیب تلاش می‌کند روایت پیامبر(ص) را درباره مسری‌بودن به گونه‌ای تفسیر کند تا با پدیده مسری‌شدن مخالفتی نداشته باشد. اگرچه با انواع مضبقه‌ها روبه‌رو می‌شود.

وی بیان کرد: گفته می‌شود یک‌چهارم و گاهی عنوان شده یک‌سوم مردم کشورهای خاورمیانه به دلیل شیوع مرگ‌ومیر طاعون از بین رفته‌اند و در همین رابطه مهاجرت از حاشیه شهرها به مرکز، از روستاها به شهرها و... مورد بحث قرار گرفته است.

بهزادیان‌نژاد در ادامه به تأثیرات اقتصادی بیماری‌های همه‌گیر اشاره کرد و گفت: بی‌ثباتی اقتصادی در این زمینه اولین بحث و چالش است. نیروی کار به شدت کاهش می‌یابد، حتی کشاورزان نیرویی را برای برداشت محصولات خود پیدا نمی‌کنند. بسیاری از صنایع دستی که در آن دوران صنعت با درآمدی بالا بودند، از بین می‌روند و زمینه برای ورود کالاهای خارجی فراهم می‌شود. در مبادلات ارزش طلا به شدت کاهش می‌یابد و بسیاری از قیمت‌ها به‌خصوص قیمت محصولات کشاورزی، غذایی و درمانی افزایش می‌یابد.

وی عنوان کرد: تأثیرات فرهنگی و اجتماعی موضوع دیگری است که نویسنده در این اثر مورد بحث قرار داده است. یک نوع بی‌میلی به ادامه حیات شکل می‌گیرد؛ به طوری که ازدواج‌ها کاهش می‌یابد و افراد تمایلی به فرزندآوری ندارند.

بهزادیان‌نژاد افزود: در همین مسیر، گروه‌های خیری شکل می‌گیرد و یک بازخوانی در نهاد علما صورت می‌گیرد و نقش واسطی بین حکومت و مردم برجسته می‌شود.

وی یادآور شد: دالس تأثیرات سیاسی این امر را نیز مورد واکاوی قرار می‌دهد و دست‌اندازی به اموال و دارایی‌های مردم شوق نوعی دیناری‌بری شکل می‌گیرد. مردم راحت‌تر مسئله را می‌پذیرند و عوارض روحی و روانی کمتری نسبت به غرب دارند؛ به طوری که در غرب فرار به جای ماندن تشویق و به عقل مادی بیشتر توجه می‌شود. بینش مرگ در غرب با زندگی در هم می‌آمیزد و جدالی بین زندگی و مرگ رخ می‌دهد.

نمی‌توان بهداشت و سلامت جامعه را به شرکت‌های خصوصی محول کرد

در ادامه این نشست ابادری گفت: خواندن ترجمه این کتاب برای من بسیار ارزشمند بود و با مطالعه آن به نکاتی دست یافتم که بسیار اهمیت داشت. گمان می‌کردم وقایع تاریخی علل دیگری دارد که در این اثر این امر به صورت شفاف‌تر مطرح شد.

این جامعه‌شناس بیان کرد: طاعون در غرب و در تاریخ ایران تأثیر داشته است و نکاتی در این زمینه نمایان شد که می‌تواند برای عصر حاضر و آیندگان مفید واقع شود.

وی تأکید کرد: این کتاب در شرایط سختی توسط مرد علم و اخلاق ترجمه شده و امید است به دیگر آثار آقای بهزادیان‌نژاد نیز پرداخته شود.

ابادری افزود: بنا مطالعه آثار این‌چنینی و آگاهی نسبت به تاریخ، می‌تواند بهتر هم بشر به جایگاه و اهمیت علم واقف هستند و می‌دانیم علم در عصر مدرن به سر می‌برد و در دوران شکوفایی علم به سر می‌بریم؛ اما با پیشرفت‌های بی‌دریغ علوم می‌توان انتظار داشت در صد سال آینده علم کنونی بشر، کودکانه و ابتدایی به نظر آید.

ابادری اضافه کرد: فارغ از سطح خرافات و باورهای همگانی، عده‌ای نظراتی دارند که بر مبنای ده‌ا رادن، باید علم به‌گونه‌ای در دسترس قرار گیرد تا خارج از باور شخصی افراد، به آنها کمک کند.

وی با بیان اینکه طاعون تغییرات عجیبی را منجر شد، ادامه داد: در فصل پنجم این اثر به بهداشت همگانی با طب عمومی پرداخته شده است. در آن دوران دست یافتند که قرنطینه و ایجاد بهداشت در سطح کلی و مداوای همگان، راهکاری برای بورون‌رفت از بحران طاعون است؛ این امر حتی به تغییر شکل دولت‌ها منجر شد.

این جامعه‌شناس تأکید کرد: یکی از اموری که امروز نیز در شرایط کرونا مطرح است، موضوع «بهداشت همگانی» است؛ به این معنا که خدمات پزشکی در اختیار عموم جامعه قرار بگیرد. نمی‌توانیم بهداشت و خدمات درمانی را به افراد خاصی اختصاص دهیم و انتظار داشته باشیم جامعه ایمن بماند!

وی ادامه داد: باید در ایجاد بهداشت جامعه، دولت یا به‌طورکلی حکومت و نیز همه افراد جامعه اعم از فقرا، افراد طبقات پایین و میانی و... کوشا باشند تا سلامت جامعه حفظ شود و اگر کسی بیمار شد، تلاش شده راستای مداوای این فرد باشد. این مهم یکی از نتایجی بود که سر پس از طاعون یا مرگ سیاه در غرب به وجود آمد و آثار آن برای همه نمایان شد؛ به طوری که دولت‌های شرقی زمانی که به این امر واقف شدند، از آن بهره بردند؛ برای نمونه بهداشت و خدمات پزشکی یکی از خواسته‌های مشروطه‌طلبان بود که تا به امروز ادامه دارد.

ابادری گفت: در قرون پانزدهم و شانزدهم زمانی که دولت‌ها آغاز به وضع یک‌سری مقررات برای حفظ سلامت همگانی کردند، افرادی به این عملکرد با افکار و ایده‌های خود حمله کردند و معتقد بودند با این روش آزادی مردم سلب می‌شود و این روش مخل زندگی مردم می‌شود. میشل فوکو درست همزمان با قرن بیستم، زمانی که سازمان‌هایی به وجود آمدند تا با ارزیابی عملکرد در شیوه زندگی مردم بهداشت همگانی را حفظ کنند. دست به انتقاد برداشت و مدعی شد این سازمان‌ها در بدن، بهداشت، نحوه زندگی و... مردم دخالت می‌کنند.

وی بیان کرد: ماجرای کرونا نشان داد این اتفاق به چه میزان یک‌جانبه است؛ واکسن کرونا را شرکت‌های خصوصی می‌سازند و از پول مالیات‌دهندگان بهره می‌برند و دلایل فراوانی برای این امر وجود دارد. در این بین سازمان بهداشت جهانی موافق بود فرمول تولید واکسن در اختیار همه کشورها قرار بگیرد و امکان استفاده برای همه میسر شود.

به گفته ابادری، تأکید سازمان بهداشت جهانی این است که بدون تزریق واکسن به کشورهای جهان سوم، بی‌تردید کشورهای دیگر نمی‌توانند به سلامت خود دست یابند.

این جامعه‌شناس افزود: تغییرات آب‌وهوایی بر اساس تحقیقات صورت‌گرفته و نیز با توجه به مطالب آورده‌شده در ترجمه این کتاب یکی از عوامل مهم عفونی شده و این فرضیه هم‌اکنون قوت گرفته است.

وی بیان کرد: تغییرات محیط زیست و شیوع ویروس کرونا این مهم را به اثبات رسانده که نمی‌توان بهداشت و سلامت جامعه به‌طورکلی وضعیت جهان را به شرکت‌های خصوصی محول کرد؛ اثر منفی بیماری‌ها بسیار زیاد است. در ایران برخی از شرکت‌های نیان داوطلب ساخت واکسن شدند و دسته دیگری از شرکت‌های تجارت‌نیان خواستار واردات واکسن شدند. در هر دو صورت سلامت و بهداشت مردم به دست شرکت‌های خصوصی افتاده است که هریک به فکر منافع خود هستند.

ابادری با تأکید بر اینکه همه مردم باید در بهداشت جمعی و همگانی دخیل باشند، ابراز کرد: یکی از درس‌هایی که به‌دنبال شیوع ویروس کرونا آموختیم، مشابه نتیجه‌ای است که در طاعون یا مرگ سیاه به وجود آمد؛ به عبارت دیگر ما آموختیم که برای مدیریت این شرایط و مهار بحران کنونی باید به سراغ بهداشت عمومی برای همه مردم جامعه حتی فقیرترین افراد رفت؛ چراکه همه به یکدیگر متصل هستند؛ طاعون یا کرونا مرز نمی‌شناسد و سلامت کشورهای پیشرفته و ثروتمندترین مردم وابسته به سلامت کشورهای جهان سوم و فقیرترین اقشار جامعه است.

این جامعه‌شناس و پژوهشگر اضافه کرد: مسئله‌ای که در قرون وسطی بسیار اهمیت یافت، مربوط به وسعت عظیم مرگ همگانی است و سؤالی که پیش می‌آید این است که این چه جهانی است که بشر از کنار این اتفاق ناخوشایند عبور کرده است؟

او به وظیفه رهبران کشورها در شیوع ویروس‌ها ازجمله طاعون در آثار باقی‌مانده از کدشتگان اشاره و خاطرنشان کرد: در این اثر آمده است که مسئولان کشورها باید مسئولیت آن را بپذیرند. تصور می‌کنم جهان بعد از مرگ سیاه جهان سابق نبود که آقای بهزادیان‌نژاد به عنوان مترجم این اثر به‌درستی به این مسئله اشاره کرد. بدیهی است که دنیای بعد از کرونا نیز آموزه‌هایی را بسرای ما و آیندگان به یادگار می‌گذارد. نمی‌توان سلامت، زندگی و مرگ مردم را در این زمینه نادیده گرفت و نمی‌توان پذیرفت این آیتم‌ها در اختیار سازمان‌هایی قرار گیرد که به منافع شخصی خود توجه دارند. ما باید به محیط زیست و سلامت همگان و عدالت در نزد همگان دقت و توجه کنیم و این مهم را کرونا بار دیگر بر ما متذکر شد.

طاعون تجارت خارجی را روبه‌را گسترش داد

منوچهری در ادامه نشست مجازی نقد و بررسی کتاب «طاعون و افول تمدن اسلامی» گفت: این کتاب از طرفی اثر علمی و آکادمیکی برجسته‌ای است و بر همین اساس به مرورها و نقد و بررسی‌های مربوط به مسائل خاورمیانه رجوع کردم. این اثر از نظر تاریخی اثری عمیق بوده و آقای بهزادیان‌نژاد به عنوان مترجم اثر به‌خوبی از پس ترجمه این کتاب برآمده است؛ به طوری که علاوه‌بر مفاهیم و مباحث پزشکی، به مفاهیم و مباحث حوزه‌های غیرپزشکی که در این کتاب به وفور به آن اشاره شده، پرداخته است و توانسته به‌طور شیوا و روان در کنار این امر، مطالب عنوان‌شده در حوزه‌های معرفتی را به فارسی ترجمه کند و ارائه مبدا.

او افزود: این کتاب با وجود اینکه ترجمه است اما ارزش علمی اولیه خود را اصالتا حفظ کرده است. چندین مرتبه این اثر ترجمه‌شده را مرور کردم و دریافتم که مخاطب در خواندن و مطالعه کتاب به دلیل وفور مفاهیم و مباحث بسیار با مشکلی روبه‌رو نمی‌شود.

منوچهری یادآور شد: در چاپ دوم، به‌خصوص به واسطه مقدمه آورده‌شده، کتاب «طاعون و افول تمدن اسلامی» به‌خوبی با مباحث معرفی شده است؛ ضمن اینکه وجود مباحث و مسائل فعلی (شیوع ویروس کرونا) به دلیل موضوعیت‌داشتن با شرایط حال حاضر، اهمیت این اثر ترجمه‌شده را افزون کرده است.

او با بیان اینکه مخاطب ارتباط خوب و آسانی با این اثر به دلیل ترجمه روان و روان برقرار می‌کند، اضافه کرد: چاپ دوم اثر نشان‌دهنده استقبال مخاطبان از آن است. پیشنهاد می‌کنم این کتاب از منظرهای مختلف مطالعه شود. این اثر می‌تواند حتی به عنوان کتاب درسی در حوزه علوم انسانی مورد استفاده قرار گیرد.

او ابراز کرد: حوزه کاری من اندیشه سیاسی و جامعه‌شناسی تاریخی است و این دو در ارتباط با یکدیگر قرار دارند. تغییرات و چونگونگی تغییرات در طول تاریخ در جوامع و در سطوح و دوران‌های مختلف در این حوزه مدنظر است که این کتاب می‌تواند در این چارچوب نیز مورد استفاده قرار گیرد. بر همین اساس به افراد فعال در حوزه جامعه‌شناسی، تاریخ و جامعه‌شناسی تاریخ، پیشنهاد می‌کنم این اثر را مطالعه کنند.

منوچهری تأکید کرد: موضوع فلسفه سیاسی و تغییر است که این اثر را با اهمیت و مطالعه آن را ضروری می‌کند. این کتاب دستور کار بسیار بزرگی داشته است و تلاش کرده همه مسائل و جوانب را درباره طاعون در خاورمیانه با تمرکز بر طاعون قرن هشتم و نهم مدنظر قرار دهد. این اثر به تعبیری برای خواننده اقناع‌کننده است.

او عدم انسجام مطالب را از جمله کاستی‌های این اثر عنوان کرد و گفت: به دلیل بزرگی و گستردگی کار این موضوع می‌تواند طبیعی به نظر برسد و بر اساس چارچوب کتاب، نویسنده در ابتدا می‌خواهد طاعون را معرفی کند و به منشا و تبعات آن بپردازد.

منوچهری همچنین افزود: زیرعنوان کتاب یا عنوان «افول تمدن‌های اسلامی» در عنوان اصلی کتاب نیامده و مترجم اثر آن را به اختیار خود آورده است که منطق درستی دارد. من نه‌تنها زیرعنوان حتی عنوان اصلی کتاب را به شکل دیگری می‌بینم، به اعتقاد من «تاریخ اجتماعی طاعون در خاورمیانه» می‌توانست عنوان دقیق‌تری برای این اثر باشد؛ افول تمدن اسلامی به اعتقاد من عنوان بزرگی است و این امر به نوعی قضاوت علمی نیز هست که درست نیست.

او اضافه کرد: با توجه به مواجهه هر روزه جهان با نتایج شیوع ویروس کرونا به عنوان بحران، ضرورت پرداختن به این مباحث ازجمله همین اثر بیش از پیش احساس می‌شود.

او یادآور شد: با درنظرگرفتن اینکه آقای بهزادیان‌نژاد در ادامه درصدد است کتابی را دراین‌باره به رشته تحریر درآورد، بر همین اساس معتقدم نقد و بررسی این اثر می‌تواند مؤثر و راهگشا باشد.

منوچهری گفت: بر اساس منابعی که در چندین سال اخیر کار شده، به این امر اشاره شده است که یکی از علل شیوع طاعون و اپیدمی‌ها جنگ است. طاعون قرن ۱۴ در ۱۰ سال ابتدای جنگ‌های صدساله رخ می‌دهد. جنگ جهانی اول در سال ۱۹۱۴ به پایان می‌رسد و در سال ۱۹۱۸ آنفلوانزای اسپانیایی شایع می‌شود که تلفات زیادی را با خود به همراه دارد.

او متذکر شد: جهش‌های ژنتیکی شوخی نیست و به‌راحتی و سادگی رخ نمی‌دهد؛ اهمیت این امر بیش از آن چیزی است که نویسنده در اثر خود به آن اشاره کرده است. ما نیازی به اینکه پاسخی از جنبه الهیات به کرونا بدهیم، نداریم؛ کرونا نتیجه آلودگی محیط زیست است و آلودگی محیط زیست به دست بشر ایجاد شده است. بر همین اساس برای فهم بهتر طاعون و کرونا باید توجه بیشتری به مسائل زیست‌محیطی داشته باشیم.

او ابراز کرد: نویسنده مقایسه‌ای بین طاعون در خاورمیانه و مرگ سیاه در اروپا می‌کند، اما نمی‌دانم به چه دلیلی از صفحه‌ای فقط می‌کند که مقایسه بسیار با اهمیت است و این موضوع مربوط به تغییرات می‌شود. نویسنده بیش از هر چیزی به افول نظر دارد. اما این امر درباره اروپا رخ نمی‌دهد؛ اتفاقی که در اروپا بر اثر طاعون رخ می‌دهد این است که جمعیت کشاورز کمی می‌یابد. این امر اثر فوری در توزیع ثروت دارد.

منوچهری بیان کرد: طبق مطالعات صورت‌گرفته در اروپا یکی از وظایف کلیسا و کشیش هر روستا این بود که وقایع را به صورت روزانه ثبت کند؛ بر همین اساس تمام مباحث تاریخی و اجتماعی اروپایی‌ها در استناد هست. آنها در مواجهه با طاعون با دو دیدگاه ادامه حیات می‌دهند، مصرف‌گرایی در آنها ترویج می‌یابد، لباس‌های فاخر استفاده می‌کنند و بر همین اساس طاعون باعث می‌شود تجارت خارجی در اروپا گسترش یابد و این امر بسیار با اهمیت است. برخی معتقدند ریشه‌های سرمایه‌داری از این محل دیده می‌شود. اما عده‌ای با نگرش به آن دنیا ادامه می‌دهند و ثروت خود را به کلیسا می‌بخشند و کلیساها معدن ثروت می‌شوند.

او در پایان نقدی را به نویسنده اثر وارد می‌کند و با طرح این سؤال که چه چیزی باعث می‌شود که این بیماری‌ها ایجاد شود، خاطرنشان کرد: نویسنده به این امر در اثر خود توجه نکرده است.

آثار دالس سنگ‌بنای بسیاری از آثار و تحقیقات شده است

در پایان بهزادیان‌نژاد، مترجم این اثر در پاسخ به نقد و بررسی‌های صورت‌گرفته از کتاب «طاعون و افول تمدن اسلامی» گفت: به اعتقاد من در کتاب‌های پزشکی و منابع رشته‌های آزمایشگاهی، همواره همشنینی جنگ، فقر، قحطی، همه‌گیری‌ها، سوءتغذیه و... وجود داشته. اما در ادبیاتی که در جامعه ایرانی در خصوص تغییرات وجود دارد، بیماری‌ها و همه‌گیری‌ها نقش محوری و اساسی ایفا نمی‌کند.

او بیان کرد: این کتاب انتخاب شد تا نوعی هشدار به نقش بیماری‌ها در کنار دیگر عوامل باشد. ما در سال‌ها و دهه‌های گذشته بیماری‌های نوظهور یا قبلا از صحنه خارج‌شده و دوباره ظهورکرده را به‌طور فراوان شاهد بوده‌ایم. دیده‌مدن تحولات در کنار بیماری‌ها و به‌خصوص همه‌گیری‌ها در تاریخ بشر بسیار حائز اهمیت است.

او به گفته بهزادیان‌نژاد، تغییرات محیط زیست و تکامل در عرصه موجودات یا میکروارگانیسم‌ها یا حیوانات بزرگ‌تر در مرگ سیاه مورد توجه نویسنده بوده است.

او در ادامه درباره انتخاب عنوان کتاب گفت: احوالات و فضای روحی و روانی افراد در زمان ترجمه یا نگارش اثر بر نتیجه حاصله مؤثر است؛ به‌خصوص زمانی که در ترجمه از علوم و تجارب دیگران استفاده می‌کردم، کاملا مشخص بود که نویسنده به‌خوبیه موضوعی را مطرح کند و آن موضوع این است که در جهان اسلام عنصر عقل مغلوب نگرش‌های تحجرگرایانه و جهل‌گرایانه شده است.

او اظهار کرد: در ادبیات علت‌ماندگی یا افول تمدن اسلامی به این عناصر بسیار کم‌توجه است، درحالی‌که می‌تواند در سرنوشت

مقدمه آورده‌شده در چاپ دوم کتاب «طاعون و افول تمدن اسلامی» یک مقاله ارزشمند علمی است

طریفیان به نقد و بررسی کتاب «طاعون و افول تمدن اسلامی» پرداخت و گفت: دالس (نویسنده اثر) تلاش کرده با توجه به کتاب اختصاص به مقدمه‌ای بسیار عالمانه دارد که می‌توان گفت این مقدمه به تنهایی یک مقاله ارزشمند علمی است. در این مقدمه فرایند فرهنگی - اجتماعی و تخصصی این پاندمی بازخواست وارد بهشت می‌شود و در ادامه مورد چهارم که گفتمان پزشکی تا به امروز با آن مواجه است، این است که اصولا بیماری مسری نیست و این امر همواره سیطره خود را بر همه گفت‌وگوها دارد و هریک جریان خاصی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

نهضت ترجمه تحت تأثیر شیوع اپیدمی‌ها قرار داشت

در ادامه بهزادیان‌نژاد که به عنوان مترجم اثر در این نشست حضور داشت، گفت: در زمان ترجمه این کتاب تصور نمی‌کردم جامعه و افراد آن در عصر حاضر نیز تجربه‌ای مشابه را پیش‌رو داشته باشند.

وی افزود: موضوع کتاب، مرگ سیاه است که در زبان فارسی آن را به طاعون یا افول تمدن اسلامی بازگرداندیم؛ اصول در تاریخ اجتماعی، طاعون در غرب و شبه‌طاعون در شرق به نوعی تعزیه به معنای عرفی اهمارا را شامل می‌شود و تعریف دقیقی از طاعون وجود ندارد؛ البته مرگ سیاه شباهت‌های بسیار زیادی به طاعون دارد.

بهزادیان‌نژاد بی‌توجهی به پیش‌فرض‌های نوینسنده را مانع فهم دقیق اثر عنوان و تأکید کرد: لازم و ضروری است که توجه ویژه‌ای به پیش‌فرض‌های نوینسنده این اثر داشته باشیم. در غیر این صورت فهم مطلب دشوار به نظر می‌رسد. بر همین اساس باید بپذیریم که اصولا اسلام جن و چشم‌زخم را قبول دارد. در دوران مکی و مدنی اسلام در آیات تفاوت‌هایی هست و در زندگی پیامبر(ص) تفاوت‌هایی در میزان قدرت جن وجود دارد و اما بالعکس، هیچ‌یک از فرقه‌های اسلام سحر و جادو را نمی‌پذیرند.

این مترجم تأکید کرد: دالس معتقد است در اسلام همه پنج مذهب نسبت به سحر و جادو شدیداللحن برخورد می‌کنند و نیز اصولا در اسلام گناه نخستین وجود ندارد.

بهزادیان‌نژاد با بیان اینکه کتاب به دو بخش بزرگ ناتوشته قبل و بعد از مرگ سیاه تقسیم می‌شود، افزود: در ابتدای امر همه پاندمی‌هایی را که وجود داشته، مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد و سپس گریزی می‌زند به اینکه در زمان حیات پیامبر(ص) طاعون شیرویه شایع می‌شود و به بررسی پنج پاندمی که بعد از آن تا زمان طاعون یا مرگ سیاه در قرن چهاردهم رخ می‌دهد، می‌پردازد.

وی اضافه کرد: در ادامه این اثر به صورت گذرا آثار اجتماعی و سیاسی طاعون‌ها را مورد بحث قرار می‌دهد؛ در تغییر حکومت رم، در سقوط سلسله ساسانی و در جایگزین‌شدن عباسی‌ها به جای اموی‌ها این امر مؤثر بوده است.

مترجم کتاب «طاعون و افول تمدن اسلامی» با بیان این مطلب که طاعون یا مرگ سیاه ترکیب جمعیتی را تغییر داد، ابراز کرد: اصولا نهضت ترجمه به نوعی تحت تأثیر این اپیدمی‌ها قرار داشت.

وی تصریح کرد: دالس در این اثر به کفتمان‌های غالب اشاره می‌کند که منظور گفتمان پزشکی و دینی است. گفتمان پزشکی ریشه در یونان باستان دارد و تغییراتی را ایجاد می‌کند. نمادهای این پزشکی این‌سینا، رازی، ابن‌رشد و... هستند. این پزشکی تئوری به‌وجودآمدن ایدمی دارد و فرض آن این است که هوای آلوده باعث بیماری و انتشار می‌شود و درمان‌های آن نیز بر اساس شیوه‌های مادی است؛ برای مثال به انجام حجامت، دودادن، دارودرمانی، پیشگیری‌های مختلف رفتاری و اجتماعی اتکا دارد.

بهزادیان‌نژاد افزود: گفتمان دینی که در جهان اسلام شکل می‌گیرد، حول چهار روایت (پیامبر(ص) است. نخست اینکه به منطقه طاعون‌زده وارد و خارج نشوید. دوم اینکه این بیماری را می‌بایدنسبت به افراد من لطف و برای غیر است من عذاب و عقوبت الهی است. سوم اینکه هر کسی از طاعون بمیرد شهید است و بدون بازخواست وارد بهشت می‌شود و در ادامه مورد چهارم که گفتمان پزشکی تا به امروز با آن مواجه است، این است که اصولا بیماری مسری نیست و این امر همواره سیطره خود را بر همه گفت‌وگوها دارد و هریک جریان خاصی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

وی ادامه داد: زمانی که این بحث مطرح می‌شود که به منطقه طاعون‌زده ورود و خروج نداشته باشید، به نوعی پیوند این بیماری را با جبر و اختیار و قضا و قدر الهی مطرح می‌کند و نیز یک نوع پیوند بین بیماری با کلام اسلامی، معادشناسی و تعزیه به معنای عرفی اهمارا روبه‌را برقرار می‌کند.

این پژوهشگر و مترجم اضافه کرد: زمانی که بحث از تعداد مرگ‌ها می‌شود، با مضرب‌هایی از ۷ روبه‌رو می‌شویم که می‌تواند ۷، ۷۰ هزار، ۷۰۰ هزار و... باشد که عنصر تعلیم دینی در آن نمایان است و کار مورخ را دشوار می‌کند.

بهزادیان‌نژاد گفت: در این بین گروه سومی تلاش می‌کنند راه میانه را مدنظر قرار دهند؛ این‌خطیب تلاش می‌کند روایت پیامبر(ص) را درباره مسری‌بودن به گونه‌ای تفسیر کند تا با پدیده مسری‌شدن مخالفتی نداشته باشد. اگرچه با انواع مضبقه‌ها روبه‌رو می‌شود.

وی بیان کرد: گفته می‌شود یک‌چهارم و گاهی عنوان شده یک‌سوم مردم کشورهای خاورمیانه به دلیل شیوع مرگ‌ومیر طاعون از بین رفته‌اند و در همین رابطه مهاجرت از حاشیه شهرها به مرکز، از روستاها به شهرها و... مورد بحث قرار گرفته است.

بهزادیان‌نژاد در ادامه به تأثیرات اقتصادی بیماری‌های همه‌گیر اشاره کرد و گفت: بی‌ثباتی اقتصادی در این زمینه اولین بحث و چالش است. نیروی کار به شدت کاهش می‌یابد، حتی کشاورزان نیرویی را برای برداشت محصولات خود پیدا نمی‌کنند. بسیاری از صنایع دستی که در آن دوران صنعت با درآمدی بالا بودند، از بین می‌روند و زمینه برای ورود کالاهای خارجی فراهم می‌شود. در مبادلات ارزش طلا به شدت کاهش می‌یابد و بسیاری از قیمت‌ها به‌خصوص قیمت محصولات کشاورزی، غذایی و درمانی افزایش می‌یابد.

وی عنوان کرد: تأثیرات فرهنگی و اجتماعی موضوع دیگری است که نویسنده در این اثر مورد بحث قرار داده است. یک نوع بی‌میلی به ادامه حیات شکل می‌گیرد؛ به طوری که ازدواج‌ها کاهش می‌یابد و افراد تمایلی به فرزندآوری ندارند.

بهزادیان‌نژاد افزود: در همین مسیر، گروه‌های خیری شکل می‌گیرد و یک بازخوانی در نهاد علما صورت می‌گیرد و نقش واسطی بین حکومت و مردم برجسته می‌شود.

وی یادآور شد: دالس تأثیرات سیاسی این امر را نیز مورد واکاوی قرار می‌دهد و دست‌اندازی به اموال و دارایی‌های مردم شوق نوعی دیناری‌بری شکل می‌گیرد. مردم راحت‌تر مسئله را می‌پذیرند و عوارض روحی و روانی کمتری نسبت به غرب دارند؛ به طوری که در غرب فرار به جای ماندن تشویق و به عقل مادی بیشتر توجه می‌شود. بینش مرگ در غرب با زندگی در هم می‌آمیزد و جدالی بین زندگی و مرگ رخ می‌دهد.

نمی‌توان بهداشت و سلامت جامعه را به شرکت‌های خصوصی محول کرد

در ادامه این نشست ابادری گفت: خواندن ترجمه این کتاب برای من بسیار ارزشمند بود و با مطالعه آن به نکاتی دست یافتم که بسیار اهمیت داشت. گمان می‌کردم وقایع تاریخی علل دیگری دارد که در این اثر این امر به صورت شفاف‌تر مطرح شد.

این جامعه‌شناس بیان کرد: طاعون در غرب و در تاریخ ایران تأثیر داشته است و نکاتی در این زمینه نمایان شد که می‌تواند برای عصر حاضر و آیندگان مفید واقع شود.

وی تأکید کرد: این کتاب در شرایط سختی توسط مرد علم و اخلاق ترجمه شده و امید است به دیگر آثار آقای بهزادیان‌نژاد نیز پرداخته شود.

ابادری افزود: بنا مطالعه آثار این‌چنینی و آگاهی نسبت به تاریخ، می‌تواند بهتر هم بشر به جایگاه و اهمیت علم واقف هستند و می‌دانیم علم در عصر مدرن به سر می‌برد و در دوران شکوفایی علم به سر می‌بریم؛ اما با پیشرفت‌های بی‌دریغ علوم می‌توان انتظار داشت در صد سال آینده علم کنونی بشر، کودکانه و ابتدایی به نظر آید.

ابادری اضافه کرد: فارغ از سطح خرافات و باورهای همگانی، عده‌ای نظراتی دارند که بر مبنای ده‌ا رادن، باید علم به‌گونه‌ای در دسترس قرار گیرد تا خارج از باور شخصی افراد، به آنها کمک کند.

وی با بیان اینکه طاعون تغییرات عجیبی را منجر شد، ادامه داد: در فصل پنجم این اثر به بهداشت همگانی با طب عمومی پرداخته شده است. در آن دوران دست یافتند که قرنطینه و ایجاد بهداشت در سطح کلی و مداوای همگان، راهکاری برای بورون‌رفت از بحران طاعون است؛ این امر حتی به تغییر شکل دولت‌ها منجر شد.

این جامعه‌شناس تأکید کرد: یکی از اموری که امروز نیز در شرایط کرونا مطرح است، موضوع «بهداشت همگانی» است؛ به این معنا که خدمات پزشکی در اختیار عموم جامعه قرار بگیرد. نمی‌توانیم بهداشت و خدمات درمانی را به افراد خاصی اختصاص دهیم و انتظار داشته باشیم جامعه ایمن بماند!

وی ادامه داد: باید در ایجاد بهداشت جامعه، دولت یا به‌طورکلی حکومت و نیز همه افراد جامعه اعم از فقرا، افراد طبقات پایین و میانی و... کوشا باشند تا سلامت جامعه حفظ شود و اگر کسی بیمار شد